

УДК 37.091.321:37.041(045)

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Олена Фоменко, Валерій Фоменко, Карина Петросян
Харківська гуманітарно-педагогічна академія
м. Харків, Україна

Розгортання інноваційних процесів в освіті й суспільстві пов'язано із формуванням і підготовкою фахівців нового типу. За таких умов, однією з важливих вимог, що ставиться до особистості сучасного викладача ЗВО є їх постійне фахове і педагогічне вдосконалення. Це пов'язано з швидкими змінами, що відбуваються у сучасному суспільному житті, стрімким розвитком освітньої сфери, що зумовлює необхідність постійного самовдосконалення та професійної самореалізації. У процесі внесення змін до існуючої системи вищої освіти формується новий тип викладача закладу вищої освіти, націлений на: безперервне підвищення професійного рівня, професійне самовдосконалення задля максимально повної реалізації себе як фахівця.

Метою роботи є розгляд проблеми професійного самовдосконалення педагогічних працівників закладів вищої освіти та сутності понять «професійне самовдосконалення» і «самоосвіта».

Зазначимо, що сьогодні питанням професійного самовдосконалення викладачів ЗВО не завжди приділяється належна увага, у зв'язку з чим виникає суперечність між вимогами практики у здатних до професійного саморозвитку педагогах та відсутністю спеціально створених у ЗВО умов для цілеспрямованого, систематичного, педагогічного грамотного підвищення викладачами власного професійного рівня.

Професійне самовдосконалення розглядається нині як специфічний вид професійної діяльності педагогічних працівників, як невід'ємний компонент їхньої професійної підготовки і перепідготовки. Професійне самовдосконалення є результатом усвідомленої взаємодії педагога й конкретного соціального середовища, в процесі якої він реалізує потреби в розвитку в себе таких якостей

і компетенцій, що забезпечують успіх у його професійній діяльності. Умови та закономірності досягнення вершин професіоналізму педагога досліджує педагогічна акмеологія, предметом якої є пошук закономірностей розвитку й самовдосконалення зрілої особистості фахівця, її самореалізації, самоосвіти, самоорганізації, самокорекції.

Під професійним самовдосконаленням викладачів ЗВО, що викладають гуманітарні дисципліни ми розуміємо поєднання взаємопов'язаних і взаємозалежних процесів: професійного самовиховання та професійної самоосвіти. Самовиховання передбачає самооцінку власної особистості, а самоосвіта – визначення рівня власної компетентності.

Отже, самовиховання – це «цілеспрямована робота особистості щодо духовного, розумового, морального, вольового, естетичного, фізичного розвитку, удосконалення й усунення негативних рис характеру». Професійна самоосвіта трактується як галузь самостійної освіти, тобто отримання системних знань у певній галузі науки, техніки, культури, політичного життя тощо, яка передбачає безпосередній інтерес особистості в органічному поєднанні з самостійністю у вивченні матеріалу. Процес самовиховання неможливий без самоосвіти. Розглядаючи процес самоосвіти, М. Резніченко трактує його як своєрідний шлях до прискороного саморозвитку [1, с. 93].

Суб'єктом передачі основ самоосвітньої діяльності для молодого покоління є вчитель. Кваліфіковане керування самоосвітою та навчання своїх вихованців продуктивним способом її здійснення можливе за умови володіння самим педагогом засобами самоосвіти. Таким чином, однією з актуальних проблем педагогічної науки та практики є визначення сучасних підходів до самоосвітньої діяльності викладача.

Самоосвіта – це вид пізнавальної діяльності, яка характеризується активністю, самостійністю, добровільністю та спрямованістю на вдосконалення розумових здібностей, формування культури розумової праці.

Сутність, структуру та зміст самоосвіти обґрунтовано у працях багатьох педагогів та психологів. Питання професійної самоосвіти, зокрема застосування

психолого-педагогічних знань у самоосвітній діяльності викладача, самоосвіта молодого викладача як умова вдосконалення його професійної діяльності та неперервності його освіти розкриті М. М. Заборщиковою, Б. П. Зязіним, Д. А. Казихановою, І. Л. Наумченко, Н. С. Михайловою, В. Д. Мораловим, О. І. Кочетовим та ін. вченими.

Н. В. Бухлова пропонує розглядати самоосвітню діяльність як сукупність декількох «само»: самооцінка – вміння оцінювати свої можливості; самооблік – вміння брати до уваги наявність своїх якостей; самовизначення – вміння вибирати своє місце в житті, в суспільстві, усвідомити свої інтереси; самоорганізація – вміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми самоосвіти, планувати, організовувати робоче місце та діяльність; самореалізація – реалізація особистістю своїх можливостей; самокритичність – вміння критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи; самоконтроль – здатність контролювати свою діяльність; саморозвиток – результат самоосвіти.

Шляхом досконалої організації самоосвітньої діяльності постійно удосконалюється професійна майстерність вчителя, викладача і, як наслідок, формується авторитет педагога серед учнів, студентів, батьків, колег. Творчо працюючий педагог сам створює свій особистий імідж.

У педагогічній літературі виділяються такі принципи самоосвіти викладача:

- Принцип цілісності (системність самоосвітньої діяльності).
- Принцип діяльності (практична спрямованість роботи).
- Принцип мобільності (відповідність змісту самоосвіти рівню професійної компетентності).
- Принцип самореалізації (впровадження в життя своїх внутрішніх можливостей та здібностей).
- Принцип самореалізації (здатність особистості раціонально організувати свою діяльність).

У педагогічній літературі зустрічаємо такі взаємопов'язані поняття, як «освіта», «самоосвіта» та «самостійна навчальна робота». Визначити відмінність між зазначеними поняттями допоможе їх розмежування, здійснене А. К. Громцевою, П. І. Підласистим, Н. А. Половниковою, Г. Н. Серіковим, А. В. Усовою.

Освітою називається процес засвоєння систематизованих знань, умінь та навичок, спрямованих на формування світогляду або процес та результат завершеного навчання.

На основі узагальнення наявного понятійного загалу самоосвітою називається такий специфічний вид діяльності, в ході якої завдяки самостійному визначенню цілей особистість задовольняє власні пізнавальні потреби або вдосконалює власні здібності, якості та властивості [2].

Педагогічні працівники повинні бути здатні до безупинного самовдосконалення, орієнтованого на відповідність динаміці дійсності. «Якщо людина не знає, до якої мети вона рухається, для неї жоден вітер не буде попутним» сказав Л. А. Сенека. Ці слова дуже вдало розкривають зміст самоосвіти педагогів. Завдяки моніторингу особистої педагогічної діяльності відбувається накопичення інформації про рівень самоосвіти педагога. Таким чином, у кожного педагога з'являється можливість прогнозувати та моделювати особистий розвиток, забезпечуючи безперервне професійне зростання.

Напрямками реалізації самоосвітньої діяльності педагогів є:

- відвідування викладачами методичних об'єднань міста, проведення семінарів-практикумів, інструктивно-методичних нарад, науковопрактичних конференцій;
- взаємне відвідування занять;
- психолого-педагогічні семінари, педагогічні ради, творчі звіти, виступи на семінарах;
- методичні тижні, курси перепідготовки, наставництво, складання НМК (навчально — методичний комплекс) [3, с.33].

Якщо виховання можливе при будь-якому відношенні вихованця до своєї особистості та діяльності, то самовиховання може здійснюватися лише при високій вимогливості до себе. Воно не можливе без особистої ініціативи, самостійності та творчого ставлення до самовдосконалення. В ряді випадків самовиховання носить прихований характер. Застосовуючи найпростіші його форми – наслідування, пристосування, орієнтація на колектив та більш досвідчених колег, більшість викладачів (до 60%) не помічають цього процесу. У деякої частини викладачів, особливо середньої та старшої ланки, в питаннях самовиховання може мати місце відомий консерватизм. Це пояснюється частково тим, що в процесі практичної роботи у викладачів формується певний динамічний стереотип діяльності та поведінки, який не завжди відповідає новим умовам. По відношенню до таких викладачів необхідна терпляча та делікатна роз'яснювальна робота [3, с. 35].

Самостійна робота над собою не легка. Але труднощі, з якими викладач постійно стикається, приступаючи до самовдосконалення, ні в якому разі не повинні його лякати. З часом вони долаються: легше та доступніше стає читання наукової літератури, проведення лекцій, усних виступів та письмових оформлень своїх думок, простіше стає орієнтуватися у потоці наукової інформації, легше вирішується завдання оволодіння практичними вміннями. Поступово формується переконання, що самовдосконалення – це не тільки обов'язкова, але й цікава справа [3, с. 36].

Отже, в цій статті розглядалась проблема професійного самовдосконалення викладачів вищої школи. Ця тема є сьогодні важливою, актуальною й потребує у сучасних умовах вивчення та пошуку шляхів розв'язання. Безпосередньо самовдосконалення педагогічного працівника це тривалий процес, який потребує уваги. Без нього важко уявити сучасного педагога. Важливо те, що самовдосконалення викладача є постійною систематичною роботою над собою, що має базуватися на певних внутрішньоособистісних настановах педагога.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Шляхи професійного самовдосконалення викладачів ВНЗ
<http://peddyskurs.kgpa.km.ua/Files/22/18.pdf>.
2. Професійний саморозвиток педагога http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/administration/40495/.
3. Особливості формування компетентностей викладачів через їх самоосвіту https://dtek.dp.ua/wp-content/uploads/2019/02/zb_rka.pdf.